

life olunca ondan sonra kendisinin halife olması şartıyla Abdülmelik'e biat etti. Ancak bir müddet sonra Abdülmelik'in de kendi oğullarını veliaht ilân etmek istediğini anladı. Halifenin Züfer b. Hâris üzerine yürümek için Dimaşk'tan ayrılmasını fırsat bilen Eşdak isyan ederek Dimaşk'a girdi ve hazineleri ele geçirdi (69/689). Seferden vazgeçip Dimaşk'a dönmek zorunda kalan Abdülmelik Dimaşk'ı kuşattı. Eşdak halifeden eman alarak teslim oldu. Ancak Abdülmelik ileride tekrar isyan edebileceğini düşünererek onu sarayına davet etti ve kendi eliyle öldürdü.

Eşdak cesur ve kibirli bir kumandan, iyi bir hatipti. Saîd b. Müseyyeb onu İslâmî devrin en meşhur hatipleri arasında sayar. Abdullah b. Zübeyr'e muhalefet maksadıyla namazda bescimlenin âşikâre okunmasını yasaklayan ilk şahıs odur. Babasından, Hz. Ömer, Osman, Ali ve Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğulları Saîd, Mûsâ, Ümeyye ile Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ve Ebû Ümeyye Abdülkerim b. Muhârik gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vakîdî, *el-Meğâzî*, II, 845; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 237-238; Zübeyrî, *Nesebü Kureys*, s. 176-180; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), Kahire 1981, s. 145, 296, 615; Belâzürî, *Ensâb*, V, 131-132, 135-136, 140-141, 149-150, ayrıca bk. İndeks; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 253, 255-258, 264, 270, 274; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), tür.yer.; Mes'ûdî, *Mürâcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 94, 109-111; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXI, 100-108; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 161; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 37-39; a.m.f., *el-İşâbe*, II, 175; *Tecrid Tercemesi*, I, 101-102; İbn Fehd, *Gâyetü'l-me'râm*, s. 106-114; Zirîklî, *el-A'lam*, V, 246; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 69-71, 73, 82-84, 86, 89, 90, 104; M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm – Ali M. el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 414, 418, 419; Abdülmün'im Mâcîd, *et-Târîhu's-siyâsî li'd-devleti'l-'Arabiyye*, Kahire 1982, II, 109-111; K. V. Zetterstéen, "Amr b. Sa'îd", *IA*, I, 415; a.m.f., "Amr b. Sa'îd", *El²* (İng.), I, 453; Hakî Dursun Yıldız, "Yezîd b. Mu'âviye", *IA*, XIII, 412; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 210.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

EŞEC el-ABDÎ

(الأشج العبدى)

Münzir b. Âiz b. el-Hâris
el-Eşecc el-Abdî

Sahâbî.

Bahreyn taraflarındaki Abdülkays kabilesine mensuptur. Adının Münkız olduğu da söylenmektedir. Eşec lakabını başında veya alındaki derin bir yara izi

sebebiyle almıştır. Bu lakabın ona Hz. Peygamber tarafından verildiği de rivayet edilmektedir. Asar aşiretine nisbetle ayrıca Asarî diye anılır. Babasının adının Hâris veya Amr olduğu da kaydedilmektedir.

Eşec el-Abdî, kız kardeşinin oğlu ve damadı olan Amr b. Abdülkays el-Abkasî'yi (veya Münkız b. Hibbân) hicretten önce hurma satmak üzere Mekke'ye gönderdi. Bazı rivayetlere göre de Eşecc'in dostu olan bir rahip ona Mekke'de bir peygamberin ortaya çıktığını haber vermiş ve bazı özelliklerinden bahsetmişti. Eşec rahibin söylediğinin doğru olup olmadığını anlamak üzere Amr'ı Mekke'ye gönderdi. Amr Hz. Peygamber'de bu özelliklerin mevcut olduğunu, onun ayrıca kendi kabilesi ve kabile ileri gelenleri hakkında geniş bilgiye sahip bulunduğunu gördü. Bu bilgilerin ancak ilâhî bir destekle elde edilebileceğini anlayan Amr İslâmiyet'i kabul ederek Resûl-i Ekrem'in kabilesine hitaben yazdığı bir mektupla geri döndü. Amr'ın karısı Ümâme ile kayınpederi Eşec İslâmiyet'i kabul etmekle beraber Hz. Peygamber'in mektubunu kabile halkına vermeye cesaret edemediler. Fakat bir süre sonra mektubu açıklayarak İslâmiyet'i yaymaya başladılar. Hicretin 8. yılında Mekke fethinden bir müddet önce veya 10. yılda, başta Eşec olmak üzere İslâmiyet'i kabul edenlerden Suhâr b. Abbas, Amr b. Mercûm el-Abdî, Şihâb b. Abdullah b. Asar, Hârise b. Câbir, Hemmâm b. Rebîa el-Asarî gibi kabile ileri gelenlerinin içinde bulunduğu bir heyet Resûl-i Ekrem'i görmek üzere Medine'ye gitti. Kafileyeye Eşecc'in veya Abdullah b. Avf el-Abdî'nin başkanlık ettiği rivayet edilmektedir. Bu iki rivayeti telif ederek Eşecc'in adının Abdullah b. Avf el-Abdî olduğunu söyleyenler de vardır. Kafile Medine'ye girmeden önce Resûl-i Ekrem'in onlardan bahsederek İslâmiyet'i kendiliklerinden kabul ettiklerini ve Eşec el-Abdî ile birlikte Medine'ye gelmekte olduklarını haber verdiği kaydedilmektedir. Kafile Mescid-i Nebevî'ye vardığında heyette bulunanlar hemen Resûlullah'ın yanına koştukları halde Eşec el-Abdî temizlenip yeni bir elbise giydikten sonra Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktı. Hz. Peygamber ona, kendisinde görülen yumuşak huyluluk ve ihtiyatkarlığını Allah ve Resûlî tarafından sevilip beğenildiğini söyledi (Müslim, "İmân", 25, 26; Ebû Dâvûd, "Edeb", 149; Tirmizî, "Bir", 66; İbn Mâce, "Zühd", 18). Bu iltifata çok sevlenen Eşec, değerli iki özelliğe sahip ola-

rak yaratıldığı için Allah'a hamdetti. On gün kadar Medine'de kalarak Kur'an'ı ve İslâmiyet'i öğrenmeye çalışan Abdülkays heyeti, Hz. Peygamber'in kendilerine verdiği değerli hediyelerle memleketlerine döndüler. Eşec el-Abdî'nin bundan sonraki hayatı ve ölüm tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "İmân", 25, 26; Ebû Dâvûd, "Edeb", 149; Tirmizî, "Bir", 66; İbn Mâce, "Zühd", 18; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 557-566; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 338; Hatîb, *el-Esmâ'ü'l-mübhemme fi'l-enbâ'î'l-muhteme* (nşr. İzzeddin Ali Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 442-445; İbn Abdülber, *el-İstâb*, I, 118-119; III, 461; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 116-117; III, 359; V, 150-151, 267-268; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 87, 613; III, 408-411; IV, 203, 657-658, 679; VI, 224; VII, 524; Mehmed Zihni, *el-Hakâik*, İstanbul 1310-11, I, 157-158; *Tecrid Tercemesi*, I, 61-63; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 264.

M. YAŞAR KANDEMİR

EŞEC el-KİNDİ

(الأشج الكندي)

Ebû Saîd Abdullâh b. Saîd
b. Husayn el-Eşecc el-Kindî
(ö. 257/871)

Hadis hâfızı.

167'de (783) Küfe'de doğdu. Küçük yaşta hadis tahsiline başlayarak Hüseyim b. Beşîr, Abdullah b. İdrîs, Ebû Bekir b. Ayyâş, Muhammed b. Fudayl gibi muhaddislerden faydalandı. Başta Buhârî olmak üzere *Kütüb-i Sitte* musannifleri, İbn Huzeyme, Ebû Hâtîm er-Râzî, Ebû Zür'a er-Râzî, İbn Ebû Hâtîm gibi pek çok muhaddis kendisinden hadis öğrendi. Hâfızası güçlü, güvenilir bir muhaddisti. Yahyâ b. Maîn onun bazı zayıf râvilerden hadis aldığını söylemektedir. Buhârî biri *el-Câmi'u's-şâhîh*'te, dördü *el-Edebü'l-müfred*'de (nr. 369, 394, 443, 1211) olmak üzere ondan rivayet ettiği sekiz hadise çeşitli eserlerinde yer vermiştir. Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhîh*'inde ise yetmiş rivayeti bulunmaktadır. Eşecc'in muhtelif eserleri olduğu kaynaklarda zikredilmekte, Zehebî onun bir ciltten ibaret olan *Teisîrü'l-Kur'ân* adlı eserini gördüğünü söylemektedir. Rivayet ettiği bazı hadisleri ihtiva eden bir risâlesi de Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 18/10, vr. 211^a-224^a).

Eşec el-Kindî Rebîülevvel 257'de (Şubat 871) Küfe'de vefat etmiş olup daha önce öldüğüne dair rivayetler doğru değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'at*, V, 73; İbn Mencüye, *Ricâlü Şahîhi Müslim* (nşr. Abdullah el-Leysî), Beyrut 1407/1987, I, 365; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 27-30; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 501-502; a.m.f., *A' lâmu'n-nübelâ*, XII, 182-184; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 236-237; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 441; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 211; a.m.f., *GAS*, I, 134; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VI, 58; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 308; Zirikî, *el-A' lâm* (Fethullah), IV, 90.

ALİ YARDIM

EŞHEB el-KAYSİ

(أشهب القيسي)

Ebû Amr Eşheb b. Abdilâzîz b. Dâvûd el-Kaysî el-Âmirî el-Ca'dî (ö. 204/820)

Mâlikî fakihî.

140 (757) yılında Kahire'de doğdu. Doğum tarihi olarak 145 (762) ve 150 (767) yıllarının verilmesi yanında adının Miskîn, lakabının Eşheb olduğu da söylenmektedir. Arap kabilelerinden Benî Âmir b. Sa'saa'nın Benî Ca'de koluna mensup olduğu için Ca'dî ve Âmirî nisbeleriyle anılmaktadır. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, İbn Lehîa, İbn Vehb, Süfyan b. Uyeyne, Fudayl b. İyâz, Süleyman b. Bilâl gibi âlimlerden rivayette bulundu. Dinlediği hadis eserleri yirmi civarındadır. Kendisinden de aralarında Sahnûn, Hâris b. Miskîn, İbn Habîb es-Sülemî, İbnü'l-Mevvâz, Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem, Ebû Abdullah İbn Abdülhakem ve Yûnus b. Abdülâlâ es-Sadeffî'nin bulunduğu birçok kişi hadis ve fıkıh dersleri aldı. Ehl-i hadis mektebine mensup olmakla beraber re'y hususunda da kendi mezhep âlimlerine kıyasla oldukça başarılıydı. Zaman zaman İmam Mâlik'in ictihadlarının aksini benimsemesi sebebiyle mutlak ya da mukayyed müctehid olarak değerlendirilen Eşheb, İbnü'l-Kâsım'dan sonra Mısır'da Mâlikîler'in otoritesi haline geldi. Bu ikisinin İmam Mâlik'e nisbetle konumu Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in Ebû Hanîfe katındaki yeri gibidir. Ebû Abdullah İbn Abdülhakem onun fıkıhta İbnü'l-Kâsım'dan 100 kat üstün olduğunu ileri sürerken İbn Lübâbe, Eşheb ile İbn Abdülhakem arasındaki hoca-talebe ilişkisine işaret ederek bu değerlendirmeyi reddetmiştir. İbn Abdülber en-Nemerî ise İbn Abdülhakem'in İbnü'l-Kâsım'dan da ders aldığını belirterek her iki âlimi birbiriyle kıyaslayabilecek kadar yakından tanıdığını söylemiştir. Bu arada Kâdî İyâz ve

Zehebî de bu tartışmaya katılarak İbn Abdülhakem'in İbnü'l-Kâsım'dan hadis dinlediğine dair bilgiyi reddetmişlerdir. Şâfiî'nin Eşheb hakkında, "Mısır onun gibisini çıkarmamıştır, keşke bazı aşırılıkları da olmasaydı" dediği rivayet edilir. Görüşleri hayatında ve ölümünden sonra kaleme alınan bütün Mâlikî fıkıh eserlerinde ictibas edilmiştir.

Eşheb özellikle İmam Mâlik'ten yaptığı rivayetler bakımından **sika*** bir râvi olarak değerlendirilmektedir. Sahnûn onun rivayet ettiği hadislere bir harf dahi katmadığını söylemektedir. Nâfi' b. Abdurrahmân'dan kıraat dersleri aldığı kaydedilen Eşheb'in Kur'an ilimleriyle de ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Bir müddet Mısır Dîvânü'l-harâcî'nda kâtiplik yapan Eşheb zengin ve cömert bir kişiydi. Allah yolunda infakı sever, bir günde 1000 dinar tasadduk ettiği olurdu. 22 Şâban 204 (11 Şubat 820) tarihinde Kahire'de vefat etti ve el-Karâfetüssuğrâ Kabristanı'nda İbnü'l-Kâsım'ın kabri yanına defnedildi.

Eserleri. Kaynaklarda Eşheb'in Halife Ömer b. Abdülâzîz'in faziletleri ve **ka-sâme*** ile ilgili olmak üzere iki eseri bulunduğu kaydedilmektedir. Ayrıca Esed b. Furât'ın *el-Esediyye*'sini esas alarak *el-Müdevvene* adıyla bir eser hazırladığı ve bundan dolayı İbnü'l-Kâsım tarafından hazırcılıkla suçlandığı da rivayet edilmektedir. Bunlardan başka Sezgin, Sahnûn tarafından rivayet edilen *Kitâbü'l-Hac* adlı bir eserinin IV-V. ciltlerine ait yazma bir nüshaya da işaret etmektedir (*GAS*, I, 466).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 57; Fesevî, *el-Ma' rife ve't-târîh*, Medine 1410/1990, I, 195; Berdicî, *Tabakâtü'l-esmâ'i'l-müfrefde* (nşr. Sükeyne eş-Şihâbî), Dimaşk 1987, s. 106; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'at*, II, 342; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, VIII, 136; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 252; İbn Abdülber, *el-İntikâ*, Kahire 1350, s. 51-52; Şirâzi, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 99, 150, 151, 154, 156; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, I, 447-453; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 319; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 238-239; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 296-299; Zehebî, *A' lâmu'n-nübelâ*, IX, 500-503; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 201-210*, s. 64-66; Safedî, *el-Vağf*, IX, 278-279; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû'l-müzhebe*, s. 98-99; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 157; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 359-360; Süyûtî, *Ḥüsnü'l-muhâdara*, I, 305; İbnü'l-Gazzî, *Dîvânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, I, 36-37; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 59; Sezgin, *GAS*, I, 466, 468; Muhammed b. Hasan el-Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî ft târîhi'l-fıkhî'l-İslâmî*, Medine 1396-97/1976-77, I, 446-447.

CENGİZ KALLEK

el-EŞHÜRÜ'İ-HURUM

(bk. HARAM AYLAR).

EŞİK AĞASI

Akkoyunlular, Safeviler ve Kaçarlar zamanında hükümdar kapısı hizmetlerine verilen unvan.

Sarayın önemli hizmet erbabından olan bu görevliler divan ve harem olmak üzere iki dairede istihdam edilmişlerdir. Bunları birbirinden ayırmak için birinci sınıfın âmirine "eşik ağası başı-yı dîvân-ı a'lâ", ikincisinin âmirine "eşik ağası başı-yı harem" denirdi. Her ikisinin maiyetinde ise eşik ağaları vardı. Eşik ağaları "eşikhâne" denilen yerde bulunurlardı. Dîvân-ı a'lâ eşik ağasıbaşının Safevî Devleti'nin kuruluş yıllarında mevcut olmadığı kaynaklarda ilk defa II. Şah İsmail zamanında 985'te (1577-78) zikredildiği görülmektedir. Daha sonraki tarihlerde sık sık geçen bu unvan, I. Şah Abbas zamanında (1588-1629) merkezî idarede değişiklik yapılırken de varlığını korumuş, devletin belli başlı altı memuriyetinden biri olmuştur.

Hükümdar meclisinin nizam ve tertibinden eşik ağasıbaşısı sorumluydu; merasimlerde oturma ve ayakta durma gibi teşrifatla ilgili hususları o belirlerdi. Resmî toplantı ve kabullerde elinde "değnek" denilen altından yapılmış bir çomak tutar ve hükümdarın karşısında dururdu. Elçileri hükümdarın huzuruna götürür, bu vesile ile gelen hediyeleri gösterirdi. Bu hediyelerin onda birini, "pîşkeş-nüvis" denilen ve **pîşkeş***lerin hesabını tutan görevliyle birlikte eşik ağasıbaşısı paylaşırdı. Eşik ağaları bazan elçi olarak da görevlendirilirdi. Nitekim 1555'te, ilk Osmanlı-Safevî antlaşması için Kanûnî Sultan Süleyman'ın kışladığı Amasya'ya gönderilen Ferruhzâd Bey I. Tahmasb'in eşik ağasıydı. Ayrıca 1599 yılı sonlarında Şah Abbas Mirza İstanbul'a elçi olarak eşik ağasını göndermişti (Selânikî, II, 840). II. Şah Abbas döneminde (1642-1666) eşik ağasıbaşının görevi hemen sadece merasimlere inhisar etmekle birlikte nüfuzu artarak devam etmiştir. 1726 yılında telif edilen *Tezkiretü'l-mülûk*'te eşik ağasıbaşılığı yüksek rütbeli unvan ve görevler arasında zikredilmektedir (*DMF*, I, 343). "Mukarrebü'l-hadrât" denilen saray görevlilerinin âmiri durumundaki harem eşik ağasıbaşının rütbesi divandan daha düşüktür.